

Karakter ve Değer Eğitimi: Birlikte Yaşama ve Hoşgörü

Prof. Dr. Selahiddin Öğülmüş
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Farklı Yaklaşımlar

- Din
- Felsefe
- Sosyoloji
- Psikoloji
- Ahlak
- Eğitim
- ...
- ...
- ...

Psikolojik Bakışağısı

- ▶ Kişilik psikolojisi yaklaşımı
  - Bireysel farklılıklar
- ▶ Sosyal psikoloji yaklaşımı
  - Benzerlikler, ortak yanlar
- ▶ Kültürlerarası farklılıklar
  - Belirsizliğe tolerans

Sosyal bir varlık olarak insan

1. Temel Açıklamalar

- a. İçgüdü
- b. Doğuştan yetersizlik
- c. Öğrenme
- d. İhtiyaçlar

2. Özgül Açıklamalar

- a. Duygular
- b. Belirsizlik
- c. Sosyal karşılaştırma

Hoşgörü: Nedir? Ne değildir?

- Bireylerin farklılıklarıyla bir arada yaşayabilmesi için sahip olunması gereken temel değerlerden biridir
- Kişinin benimsemediği bir düşünce ve davranışı anlayışla karşılayarak ona hoş bakabilmesidir
- İnsanların birbirlerinin farklılıklarını, hatalarını hoşgörüyle karşılaması, birbirlerine anlayışla yaklaşmasıdır
- Farklılıkların bilincine varılması, değişik düşünce ve kimliklere anlayışla bakılabilmesidir
- Hoşgörü, görmezlikten gelme değil, anlayışla karşılamadır

Hoşgörü: Nedir? Ne değildir?

- Hoşgörü, doğruluk değerini dikkate almaksızın farklı inanç ve düşüncelerin de bulunabileceğini kabul etme duygusudur
- Hoşgörü bireysel alanda bir tavır olarak ortaya çıkan, barışa ve huzura katkı sağlamasından dolayı da toplumsal yönü olan önemli bir değerdir
- Hoşgörü, benimsenip hoşlanılmasa da evrensel insan hakları çerçevesinde insanın insan olarak doğuştan getirmiş olduğu haklarının kabul edilmesi ya da bunların yerine getirilmesine karşı konulmamasıdır
- Hoşgörü, karşımızdakini istediğimiz gibi olmaya zorlamak değil, ona istediği gibi olma imkânı sağlamaktır

Öğretmenlerin Hoşgörü Algısı

Türe, H. Ve Ersoy, A.F. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hoşgörü Algısı, Journal of Social Studies Education Research 2014: 5(2), 31 – 55

Hoşgöörünün Anlamı (Türe ve Ersoy, 2014)

- Kabul etmek
- Saygılı olmak
- Empati kurmak
- Nesnel olmak
- Güvenmek
- İnsana değer vermek

Hoşgörülu Bireyin Özellikleri (Türe ve Ersoy, 2014)

- Farklılıklara saygılı olmalı
- Nesnel olmalı
- Geniş bakış açısına sahip olmalı
- Empati yeteneğine sahip olmalı
- Sabırlı olmalı
- Eğitilmiş olmalı
- Demokratik olmalı
- Etkili iletişim becerilerine sahip olmalı
- İnsan sevgisi olmalı
- Olumlu bakış açısına sahip olmalı
- Sorgulayıcı olmalı
- Tutarlı davranmalı
- Zengin kültüre sahip olmalı

Hoşgörünün Sınırları (Türe ve Ersoy, 2014)

- Zarar vermek
- Kurallara uymamak
- Yalan söylemek
- Hırsızlık yapmak
- Baskı yapmak
- Dışlamak
- Ahlaki olmayan davranışlar
- Şiddet uygulamak

Hoşgörünün Önemi (Türe ve Ersoy, 2014)

- Birlikte yaşayabilmek için
- Huzurlu ve mutlu bir yaşam için
- İnsanların birbirine saygılı olması için
- Çağdaş bir toplum için
- Toplumların devamı için
- Kendimize hoşgörü beklemek için

Hoşgörüyü Engelleleyen Etmenler (Türe ve Ersoy, 2014)

- Önyargı
- Ben merkezçilik
- Teknolojik araçların olumsuz kullanımı
- Toplumsal baskı
- Bazı gelenek ve göreneklerin olumsuz etkisi
- Şiddet
- Sinirli kişilikte olmak
- Ayrımcılık
- Bazı öğretmenlerin olumsuz tutumları

HOŞGÖRÜ EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ

Boyutlar	Ölçek M. No	Hiç uygun değil (1), Uygun değil (2), Biraz uygun (3), Uygun (4), Tamamen uygun (5)	Rakam Değeri
Değer	1.	İnsanların farklı düşüncelere sahip olmasını anlayışla karşılarım	( )
	2.	İnsanların farklı olması doğaldır	( )
	3.	İnsanlar arasında hoşgörünün yaygınlaşması önemlidir	( )
	4.	İnsanları olduğu gibi kabul ederim	( )
	5.	Başkalarının da düşünceleri doğru olabilir	( )
	6.	Farklı düşünceleri hoşgörülle karşılarım	( )
	7.	İnsanları severim	( )
	8.	Küskünleri barıştırmak beni mutlu eder	( )
	9.	Arkadaşlarım tarafından sevilen biriyim	( )
Kabul	10.	Kimseden nefret etmem	( )
	11.	Başkalarının hatalarını anlayışla karşılarım	( )
	12.	Affedici bir kişiyim	( )
	13.	Kavgacı biri değilim	( )
	14.	İnsanları düşman olarak görmekten kaçınırım	( )
Empati	15.	Kendimi başkalarının yerine koyabilirim	( )
	16.	Karşımdaki insanın ne hissettiğini anlayabilirim	( )
	17.	Arkadaşlarımın içten davranmasını isterim	( )
	18.	Arkadaşlarıma içten davranırım	( )

Farklılıklarımız ortak zenginliğimizdir

- Biyolojik çeşitlilik önemlidir?
- Farklılıklarımız olmasaydı, canlı varlığımızı tehdit eden ciddi bir tehlike karşısında yok olurduk ve insan nesli ortadan kalkardı. Farklılıklar, olası tehlikeler karşısında daha dirençli olan bir kısmımızın hayatta kalmasını ve böylece de insan neslinin devam etmesini sağlar.

Psikolojide farklı yaklaşımlar

- Kişilik psikolojisi **X** Sosyal psikoloji

- Kişilik psikolojisi, bireysel farklılıkları incelerken sosyal psikoloji benzerlikleri inceler.
  - Aynı olaya tanık olan insanlar neden farklı tepkiler gösteriyor?
  - Farklı özelliklere sahip çok sayıda insan neden benzer tepki gösteriyor?

- Kültürlerarası Psikoloji

- Belirsizliğe tolerans, kültürlerarası farklılıkları ifade etmek için kullanılan boyutlardan biridir.

Kestirme yollara başvurmak

- İnsan bilişsel cimridir.
- İnsanın bilgi işleme kapasitesi sınırlıdır.
- Sınıflandırma yapmak, çok miktarda bilgiyi işlemek için başvurduğumuz bir yoldur.
- Otomatik düşünme sürecini kullanarak ve kestirme yollara (heuristics) başvurarak maruz kaldığımız bilgi bombardımanı ile baş etmeye çalışırız.

«Biricik» bir varlık olarak insan

- Her insan biricik, kendine özgü bir varlıktır; hiç kimsenin tıpatıp benzeri olan başka bir kişi daha yoktur. Aramızdan herhangi birinin bugün olmasa bile gelecekte belki de insanlığın kaderini etkileyecek bir girişimde bulunmayacağından hiçbir zaman emin olamayız. O bir kişi olmasa belki insanlık tarihinde bazı şeyler hiç olmayacak.
- Biricik ve kendine özgü bir varlık olan her bir birey, aynı zamanda değer biçilemeyecek bir varlık. Bu yüzden, sadece insan olması nedeniyle her birey saygı görmeyi hak eder.

Kendini gerçekleştirme

- Her birey potansiyelini keşfretmek, sonuna kadar geliştirmek ve ustalaşmak yönünde davranma eğilimindedir. Bunun için de başkaları tarafından kabul edilmeye, başkaları ile birlikte olmaya, ait olma, sevgi ve sosyal-duygusal desteğe ihtiyaı vardır.
- Hiç kimse tek başına gelişemez, ustalaşamaz.

Karşılıklılık

- Birlikte yaşama kültürü, toplumsal yaşamda geçerli olan karşılıklılık ilkesini göz önünde bulundurmaya gerektirir.
- Kaynakların takas edilmesi ve takas kuralları birlikte yaşamı kolaylaştırır

Potansiyelinin farkında olmak

- Birlikte yaşamak, herkesin sahip olduğu gücü (potansiyeli) etkili ve bilinçli kullanmasını gerektirir.
- İnsan, sahip olduğu gücü kontrol edebilmelidir. Aksi halde;
  - «Güç bozar, mutlak güç mutlaka bozar»
- Her insan, birlikte olduğu kişilerin duygu ve düşüncelerini olumlu veya olumsuz yönde değiştirebilme, onları etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin farkında olmak ve bilinçli kullanmak esastır.

Korku kültürü

- Korku duygusu, kendimizi korumaya yol açarak hayatta kalmamıza yardımcı olduğu ölçüde yararlı; kapasitemizi kullanmaktan alıkoyduğu ölçüde zararlıdır.
- Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürü, herkesin kendini korku duygusundan uzak hissetmesine bağlıdır. Korku kültüründe insanlar savunmaya geçer, birbirini dinlemez, dolayısıyla uzlaşamazlar ve bir arada yaşamaları gittikçe zorlaşır.

Güven, birlikte yaşamamanın ön koşuludur

- Birlikte yaşamamanın önkoşulu, karşılıklı güven duygusudur. Güven olmadan bir arada yaşanmaz. Sadece tanıdıklara değil, tanımadıklarımıza da güven duymadıkça (bu, “sosyal sermaye”nin önemli bir bileşenidir) birlikte yaşamak

Belirsizliğe Tolerans

- Belirsizlik insanda kaygıya yol açabilir. Belirsizliğe tolerans, kültürlerarası farklılaşma yaratan boyutlardan biridir.
- Toplumsal kurallar ve normlar belirsizliği azaltarak birarada yaşamayı mümkün kılar

Davranış alanları (Behavioral settings)

- Her davranış alanı, zaman ve mekan açısından kendine özgü olan, kişilerden bağımsız davranış kalıpları içeren bir oluşumdur.
- Farklı özelliklere sahip olan insanlar eğer ortak davranış alanlarına sahip olurlarsa birlikte yaşama kültürü gelişir; ortak davranış alanlarını çoğaltmak gerekir.
- Aile, okul, işyeri, cemaat, STK, vb. birlikte yaşamın gerçekleştiği ortamlardır. Kurallar, bu tür ortamlarda farklılıklara rağmen birlikte yaşamayı mümkün kılar.

Sevgi

Birlikte yaşamın temeli sevgidir. Sevginin bileşenleri;

- İlgı
- Sorumluluk
- Saygı
- Bilgi

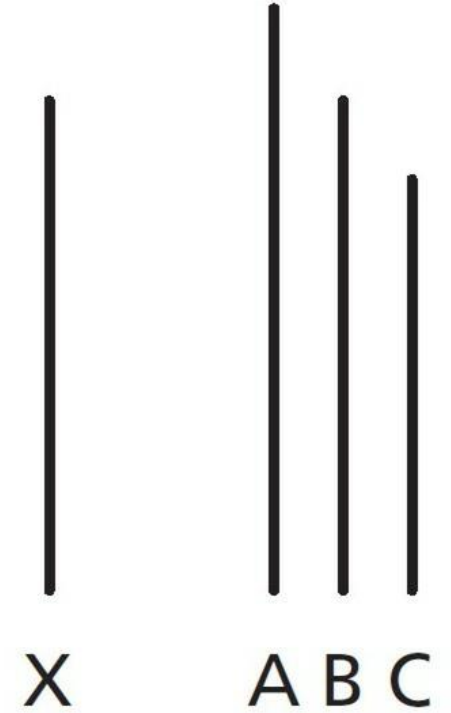
Öz Düzenleme

- Neden birlikte yaşamak ve hoşgörölü olmak zorundayız? Bu sorunun cevabını, dışsal-içsel güdülenme (öz düzenleme) kavramı çerçevesinde tartışmak gerekmektedir.

(Dışsal – İçe yansıtma – Özdeşleşme – Bütünleşme – İçsel)

Uyma

- Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürü, herkesin kendini özgürce ifade etmesini gerektirir.
- Asch'ın çizgilerin uzunluğu ile ilgili deneyi, farklı düşünenlerin fikrini söylemesinin ne denli önemli olduğunu kanıtlamaktadır.
- Bunu da demokratik bir ortamda gerçekleştirmek mümkündür.

Kalıpyargılar (Stereotipler)

- Kalıpyargı, farklılıkları göz ardı ederek her bireye ait olduğu gruba atfedilen bütün özelliklere sahipmiş gibi davranmayı beraberinde getirir. Oysa bir bireyin, üyesi olduğu gruba atfedilen bütün özelliklere sahip olması neredeyse imkansızdır.
- Kontrollü düşünmenin aksine, kalıpyargıların sıklıkla kullanıldığı hızlı ve otomatik düşünme, aşırı veri girişi ile karşılaşan çağımız insanının farklılıkları gözden kaçırmaya yol açmakta, bu da hoşgörüsüzlüğü beraberinde getirmektedir.
- ABD’de her yıl onlarca siyah insan, polisin «yanlış» ateş açması nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bu olgu sosyal psikolojik bakış açısıyla nasıl açıklanabilir?